ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ 05.10.2026 | Марко Шварц

Осінь розширення

Поки Канада зближується з ЄС, країни-кандидати роками чекають вступу. Нові партнерства не повинні заважати розширенню.

Комісарка з питань розширення ЄС Марта Кос, оголошуючи нещодавно «осінь розширення», навряд чи мала на увазі Канаду. Пропозиція голови Єврокомісії Урсули фон дер Ляєн прийняти Канаду як «асоційованого члена» ЄС стала для більшості тих, хто коментував її промову про стан справ в союзі, повною несподіванкою. Ця ініціатива порушує питання, яке виходить далеко за межі відносин з Оттавою: який вигляд матиме членство в Європейському союзі в майбутньому?

Завдяки новим формам взаємодії, ЄС сподівається тісніше співпрацювати з партнерами, які поділяють його цінності. Але не можна, щоб при цьому виникали різні категорії членства і такі держави, як Канада, отримували широкий доступ до ЄС, в той час як країни Західних Балкан, які вже давно є кандидатами на вступ, продовжують чекати або змушені задовольнятись обмеженими правами членства. Зовнішні контакти не повинні перешкоджати розширенню всередині Європи.

Реакція на пропозицію фон дер Ляєн була неоднозначна. Президент США Трамп розводився про можливий акт ворожнечі проти його країни і погрожував додатковими митами, та й в Європі не всі були в захваті від цієї ідеї. Деякі держави-члени ЄС, які воліли би попередньо обговорити пропозицію голови Єврокомісії, а не опинитися перед фактом, почувалися зневаженими. Одним з небагатьох утаємничених виявився прем'єр-міністр Канади Марк Карні, який в своїй промові перед Європарламентом у Страсбурзі говорив про «альянс заради майбутнього» між ЄС і Канадою.

Який вигляд матиме членство в Європейському союзі в майбутньому?

Хай там як, ці відносини мають розширюватись і поглиблюватись. Обговорити деталі сторони зможуть наприкінці жовтня під час саміту в Монреалі. В економічній сфері мова йтиме про повне

впровадження Угоди про вільну торгівлю CETA й інтенсифікацію співробітництва, зокрема в галузях (критично важливих) сировинних ресурсів, енергетики, цифрових технологій і фінансових послуг. Також на порядку денному розробка спільних стандартів в сфері штучного інтелекту. Крім того, Канада може долучитися до програми «Еразмус+», що активізує науковий обмін. Що ж до зовнішньої політики, ЄС і Канада ще торік уклали оборонне партнерство, і Канада стала першою країною за межами Європи, яка долучилася до SAFE, що сприяє інвестиціям в оборонну промисловість у вигляді спільних закупівель.

Отже, на багатьох рівнях активна економічна й політична співпраця між берегами Атлантики вже існує. Їй сприяють спільні демократичні цінності й зовнішньополітичні позиції, а також, безперечно, заклик Марка Карні до створення союзів середніх держав. Вони мають не ізолюватися, а співпрацювати, щоб захищати міжнародний порядок і разом зміцнювати свій суверенітет перед обличчям наддержав. Звичайно, проти посилення співпраці ЄС з демократичними країнами заперечувати не можна, і якщо «канадська модель» спрацює, не можна виключати створення подібних альянсів з іншими державами. Можливий результат – ще глибша співпраця з європейськими сусідами, які входять в Європейський економічний простір, але не прагнуть членства в ЄС, як-от Норвегія чи Ісландія. В Лондоні, ймовірно, також уважно стежитимуть за конкретними умовами й реалізацією запропонованого «асоційованого членства» і робитимуть власні висновки щодо відносин з ЄС.

Можна припустити, що в майбутньому ЄС уже не просто розрізнятиме членів і нечленів, а пропонуватиме різні рівні політичної й економічної приналежності. Це може бути доцільно, але виникає питання, яке місце в новому порядку відведуть країнам-кандидатам на вступ.

Країни-кандидати теж уважно стежать за ситуацією. Кілька місяців тому федеральний канцлер Фрідріх Мерц намагався переконати Україну прийняти пропозицію про “асоційоване членство”, що передбачало б гарантії безпеки й додаткову фінансову підтримку. На шляху до подальшого повноправного членства в ЄС Україна виконувала б роль спостерігача в європейських інституціях, але права

брати участь в ухваленні рішень поки не мала б. Києву не дуже сподобалась ця ініціатива Німеччини, президент Зеленський наполягав на дотриманні встановлених процедур вступу в ЄС. В інших країнах-кандидатах такі підходи теж іноді сприймаються критично. Це не дивно, адже за минулі роки було розроблено чимало ідей поступової інтеграції, опубліковано концептуальні й стратегічні документи на цю тему та започатковано нові формати, такі як Європейське політичне співтовариство.

В Подгориці, Скоп'є, Тирані вже занадто довго чекають вступу до ЄС. Те, що тепер також планується обмежити нових членів в праві голосу в Раді, викликає рішучий спротив, зокрема, в Чорногорії. «Членство другого сорту», яке, ймовірно, означатиме відмову не лише від права вето, а й від власного комісара ЄС, не відповідає інтересам країн-кандидатів. До цього додаються спеціальні правила, зокрема положення про захист верховенства права та бюджету ЄС. *Pre-Enlargement Policy Reviews*, які Європейська комісія довго відкладала і які тепер анонсовано на кінець вересня, безперечно, торкнуться цих та інших питань і мають показати, як саме ЄС планує зберегти здатність до розширення. Останній вступ до нього відбувся понад 13 років тому, і навіть такий піонер, як Чорногорія, зможе фактично вступити до ЄС не раніше кінця цього десятиліття, годі казати про Україну й інших кандидатів. Європейська політика розширення та реформ уже не викликає довіри. Потрібен хоч якийсь проблиск надії, і негайно.

Європейська політика розширення та реформ уже не викликає довіри. Потрібен хоч якийсь проблиск надії, і негайно.

В серпні, ще до того, як оголосити «осінь розширення», комісарка Кос у своїй промові в Загребі окреслила кілька основних думок про майбутню політику розширення. По-перше, вона наголосила на необхідності захисту інтересів старих членів перед новими й згадала про досвід ЄС в масштабних перехідних заходах. По-друге, вона підтримала внутрішні реформи й нагадала про «перехідні положення» (*passerelle clauses*), які дають змогу замінити одностайність у певних сферах рішенням кваліфікованою більшістю. Скорочення інституцій ЄС вона також вважає можливим. По-третє, Кос виступила за введення суворіших захисних заходів, щоб запобігти порушенням верховенства права та основних цінностей Союзу. З огляду на набутий досвід, ЄС має гарантувати, що не допустить

«троянських коней». Наостанок вона висловилася за поступову інтеграцію країн-кандидатів на шляху до членства. Як саме ці пункти буде реалізовано, Комісія збирається повідомити найближчим часом. Голова Комісії фон дер Ляєн у своїй промові про стан справ у Союзі хоча й оголосила графіки для кандидатів, які досягли найбільшого прогресу, але не згадала про *Policy Reviews* чи подальші реформи, що не дає надії на значні зміни.

Хоч би що конкретно запропонував Брюссель, це не повинно призвести до того, щоб шлях до ЄС для нинішніх країн-кандидатів став ще довшим, ніж він є зараз. Досі кожен раунд розширення призводив до подальшого посилення критеріїв, і вступити до ЄС ставало дедалі складніше. Звісно, цілком зрозуміло, що дехто волів би прийняти в ЄС таких лідерів демократії та економічних локомотивів, як Ісландія, Норвегія або Канада. Але якщо це призведе до появи нових форм «асоційованого» або ступінчастого членства, то має бути чітко визначено, яке місце вони займатимуть в ЄС. Інакше гнучкість загрожує перетворитися на ієрархію приналежності.

Канада якраз приклад цієї дилеми. Тісніша співпраця з демократичним і економічно сильним партнером виглядає логічно й може бути вигідна обом сторонам. Але чому держава без перспективи вступу мала б отримати значні переваги від нової форми членства, в той час як країнам Західних Балкан після багатьох років процесу вступу пропонують лише членство з обмеженими правами? Як зазначив Марк Карні, ізоляція не є рішенням, а посилення співпраці – нагальна потреба сьогодення. Проте це має стосуватись і країн-кандидатів на вступ, щоб за осінню розширення не прийшла зима застою.

Переклад з німецької Дар'ї Прусенко

Марко Шварц

Брюссель

Марко Шварц (Marco Schwarz) з 2015 року працює референтом з політики ЄС у сфері розширення та добросусідства Фонду ім. Фрідріха Еберта в Брюсселі. До цього був асистентом виконавчої дирекції та референтом зі зв'язків із громадськістю громадської ініціативи «Європейський союз Німеччина» в Берліні.